

แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชน
ตามหลักพุทธธรรม
The Development of Good Friend Quality for the Juvenile in
Accordance with Buddhist Principle

สุชาดา วงศ์สืบชาติ^๑ Suchada Wongsuebchati
วุฒินันท์ กันทะเตียน^๒ Wutthinant Kantatian

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอเสนอองค์ความรู้คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้ ด้านสภาพคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรของเยาวชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเป็นคนรู้จักพูด หรือพูดจาดี (วัดตา) ($\bar{X} = ๓.๙$) และมีความคิดเห็นอันดับต่ำที่สุดคือ ด้านการเป็นคนกล่าวเรื่องที่ลึกซึ้งได้ (คัมภีร์ัญจะ กะถัง กัตตา) ($\bar{X} = ๓.๗$) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ในปัจจุบันนี้เยาวชนไทย มีความอ่อนน้อมถ่อมตนน้อยลงไปมาก มีความกระด้าง มีความเป็นกัลยาณมิตรที่น้อยลง สนใจแต่เรื่องของตนเอง และอยู่กับเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความอดทน เบื่อง่าย ไม่ชอบฟังการอบรมสั่งสอนจากบุคคล เวลาส่วนใหญ่จะอยู่กับสมาร์ทโฟน ความน่ารักระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ลดลง ไม่มีสัมมาคารวะ ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล อารมณ์รุนแรง เชื่อเพื่อน ไม่เชื่อผู้ปกครอง ไม่คิดถึงอนาคต ไม่เรียนหนังสือ ติดเกมส์ ติดพนัน ปัญหาเรื่องการปรับตัว ปัญหาทางเพศ การใช้ยาเสพติด มีโรคซึมเศร้า เป็นต้น ด้านองค์ความรู้คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม สรุปได้เป็นผลการวิจัยที่เรียกว่า SBMW MODEL FOR GOOD FRIEND QUALITY อันเป็นแนวคิดในการบูรณาการคุณลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ ด้านปิโย (น่ารัก หรือเป็นที่รัก) ด้านครุ (น่าเคารพ) ด้านภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่องในฐานะทรงคุณ) ด้านวัตตา (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ)

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

^๒ ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Department of Humanities, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol
University, Thailand.

ด้านวณนักษโม (อดทนต่อถ้อยคำ) ด้านคัมภีร์ธัญจะ กะถัง กัตตา (กล่าวเรื่องล้าลึกได้) ด้านโน
จัญฐานเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในสิ่งที่ไม่ดี)อันประกอบ มาบูรณาการกับหลักพุทธธรรม โดยสรุปเป็น
๔ มิติ คือ S = Social ปรับตัวเข้ากับสังคม B = Behavior พฤติกรรมดี เต็ม M = Mental
จิตใจสงบเย็น W = Wisdom มีปัญญาพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลอยู่เสมอ

คำสำคัญ : กัลยาณมิตร, เยาวชน, พุทธธรรม

Abstract

This dissertation entitled ‘The development of good friend quality for the juvenile in accordance with Buddhist principle’ has three objectives: ๑) to study the quality of being the good friendship in Buddhism, ๒) to study the concept of development of the quality of being the good friendship for the juveniles in accordance with Buddhist principle, and ๓) to propose the body of knowledge of the quality of being the good friendship for the juveniles in accordance with Buddhist principle.

In this research, the findings were found as follows: As regards the quality being the good friendship in Buddhism, it was obviously found that the juveniles’ practices in accordance with the good friendship principle were at the highest level ($\bar{x} = 3.8$) in aggregate, but partially considered, it was found that knowing how speak good was at ($\bar{x} = 3.5$) and in the opinion it was at the lowest level; it was about being able to speak out in profound manner, it was about ($\bar{x} = 3.7$). In the in-depth interview, it was found that in the present time, most of Thai juveniles were of less other-respect, cruelty and friendship less, they were self-centered, they mostly hinge on friend, while they act, they patientlessly act, they did not like to be trained by others, they became addicted to Smartphone, consequently, their lovely friendship between their groups and Seniors was gradually reduced leading to non-respected manner; they emotionally act instead of reasonably act, so, their tempers were in dangerous manner, they were inclined to believe their friends instead of their parents, they did not concern their future giving rise to running away from classes, playing games and gambling, they did not know how to adjust themselves facing sexual, drug, and lonesome problems etc.

In the body of knowledge concerning the quality for being good friendship for juveniles according to Buddhist principles, it was found that the result of 'BSMW MODEL FOR GOOD FRIEND QUALITY' was shown; this was clearly derived from the integration of ๗ qualities for being good friendship, loveable, respectable, being a counselor, being a patient, being able to deliver deep discourses, never exhorting groundlessly with Buddhist principles in the following ways, behavior, social, mental and wisdom.

Keywords: Good Friend Quality, Juvenile, Buddhist Principle

๑. บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของเยาวชนอย่างยิ่ง “ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด” เพราะเป็นสังคมหน่วยแรกที่มนุษย์จะต้องเผชิญตั้งแต่เกิด เติบโต จนตาย การวางพื้นฐานของมนุษย์ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางร่างกาย ทางความคิด สติปัญญา ทางอารมณ์ และทางสังคมจะมาจากการอบรมของครอบครัว^๑ การพัฒนาสังคมไทยคือการเตรียมเด็กเยาวชน เนื่องจากปัจจุบันมีปัญหาที่เกิดกับเด็กและเยาวชนไทยขั้นที่ต้องเร่งแก้ไขและกระทบกับเยาวชนจำนวนมาก

^๑พูนทรัพย์ ขุนชิต, “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูกตเวทีของบุตรและธิดา จะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑-๒.

โดยจำแนกปัญหาเด็กและเยาวชนไทย เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ปัญหาที่เกิดมาจากความยากจนและด้อยโอกาสทั้งที่มีมาแต่กำเนิดหรือผลมาจากครอบครัว หรือถูกกระทำจากบุคคลหรือสังคม ๒) ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น เรื่องเพศสัมพันธ์ ติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด ทะเลาะวิวาท ฆ่าตัวตาย เล่นการพนัน เที่ยวเตร่สถานบันเทิง ติดเกม อินเทอร์เน็ต เข้าถึงสื่อลามกอนาจารหรือที่แสดงความรุนแรงและชั่วร้ายเร็ว

สถานการณ์ปัญหา ที่เกิดในเด็กกลุ่มยากจนและด้อยโอกาสในภาพรวมทั่วไป ปัญหาครอบครัวแตกแยก, ปัญหาที่ทำให้เกิดความยากลำบากในกลุ่มที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยง, ปัญหาพฤติกรรมเด็ก และเยาวชนทั้งหมดนี้จะส่งผลกระทบต่อครอบครัว และสังคมไทย ใน ๑๐ ปีข้างหน้า การวางรากฐานการเรียนรู้คุณธรรม เกิดการเรียนรู้จากวัยเด็กจนถึงอายุ ๒๕ ปี หากเด็กและเยาวชนขาดการปลูกฝังคุณธรรมในช่วงต้นของชีวิตแล้วจะเป็นผู้ใหญ่และครอบครัวที่ขาดคุณธรรมในอนาคตจะกลายเป็นปัญหาที่สายเกินแก้ไข

ต่อไป นอกจากนี้เด็กที่อยู่ในสภาพยากจน และด้อยโอกาสอยู่เดิมแล้ว หากต้องประสบ ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงซ้ำเติมอีกทำให้เด็ก เหล่านี้อยู่ในสภาพยากลำบากซ้ำซ้อนมากขึ้น^๔

เยาวชนเมื่ออยู่ในสังคม เป็นผู้ที่มี หลายบทบาทเกิดขึ้นพร้อมกัน การได้รับ สถานภาพเป็น “ลูก” เป็นอันดับแรก และมี สถานภาพต่าง ๆ ต่อมาโดยลำดับ เมื่อเข้า โรงเรียนก็เรียกว่าเป็น “นักเรียน, นักศึกษา, นิสิต” เป็นต้น เมื่อเติบโตขึ้นอีกระดับก็ เรียกว่าเป็น “พลเมือง” เมื่อเข้าสู่ พระพุทธศาสนาก็เรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” เยาวชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ใน สังคมในฐานะเป็นสมาชิก และเมื่อเติบโตขึ้น ก็มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น เช่นเดียวกัน^๕ ดังนั้นการที่เยาวชนจะประสบ ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เป็นเยาวชนที่ดี เป็น คนเก่ง จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองด้วยกัน ทั้งสิ้น ดังคำที่พระพุทธองค์ได้รับรองไว้ว่า บุคคลที่จะเจริญก้าวหน้าในระดับโลกียสมบัติ นี้ พึงตั้งอยู่ในความขยันหมั่นเพียร มีความ รมัตถะวังด้วยสติ ทำงานซื่อสัตย์มือสะอาดไม่

คดโกง ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำการหรือสั่ง การ สำรวมตนเอง ใช้ชีวิตอยู่โดยธรรม (มี คุณธรรมประจำตน) และต้องไม่ประมาท^๖ ใน กิจทั้งปวง ในการทำงานทุกอย่าง เขาย่อมได้รับ ยศเกียรติ อันเป็นวิสัยของโลกอย่างแน่นอน และประพฤตินสมควรแก่ฐานะ มีความยึด มั่นในหลักการ ยึดถือกฎระเบียบเป็นสำคัญ คอยตักเตือนไม่ให้ผู้อื่นประพฤติน่าเกลียดและ ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ปราศจากอคติหรือความ ลำเอียง ให้ความเป็นธรรมกับทุกคน ทำให้ผู้ที่ อยู่ใกล้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และ ปลอดภัย

แต่เนื่องจากสภาพสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อ ผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็มีปรากฏ เช่นกัน เป็นต้นว่า เยาวชนต้องการที่จะทำ อะไรตามใจชอบหรือตามความนึกคิดของตน ต้องการที่จะได้รับสถานภาพทางสังคม เช่น ต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่เพื่อนฝูง โดยพยายามทำอะไรให้คล้ายๆ เลียนแบบกัน ต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ เช่น อยากร ทดลองทำในสิ่งที่ตนเองไม่เคยทำมาก่อน ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่างๆ ปัญหา ครอบครัวยุคใหม่ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตก กังวลความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสม หรืออื่นๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและ สุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง^๗ เยาวชน

^๔ สำนักส่งเสริมและประสานงาน สถาบันอุดมศึกษา, “การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงาน คณะกรรมการอุดมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐-๑๕.

^๕ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ว วงศ์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคม ในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๗.

^๖ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๙๔๑/๗๒๖.

^๗ มินัสภรณ์ วิฑูรเมธา, “การพัฒนา ระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าใน ตนเองของนักศึกษาพยาบาล”, **วารสารศร ศาสตร์**, (กรกฎาคม-ตุลาคม, ๒๕๔๓), ๑๐๙.

ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าในวัยเด็ก โดยการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนทำให้เกิดความสบายใจ อบอุ่นใจ ได้พูดได้คุยปัญหา ระบายความเครียด มีการช่วยเหลือกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน^๙ จะเห็นว่ากลุ่มเพื่อนมีความหมายกับเยาวชนเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่จะเห็นว่าเพื่อนเป็นสิ่งที่จำเป็นขาดไม่ได้ในการทำกิจกรรมทุกอย่างจะต้องอาศัยเพื่อน มีอะไรมักจะเล่าให้เพื่อนฟังเพื่อขอความคิดเห็น คำปรึกษา และปรับทุกข์มากกว่าจะหันไปหาบิดามารดา เพราะวัยรุ่นมักคิดว่าบิดามารดาไม่เข้าใจตนเองพอ หรือพูดไม่รู้เรื่อง^{๑๐} นอกจากนี้เพื่อนยังสามารถให้กำลังใจในเรื่องทั่วไป ซึ่งไม่สามารถหาได้จากครอบครัวและในชั้นเรียน เพื่อนสามารถช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจและพอใจในตนเองยิ่งขึ้น^{๑๑} การ

คบหาสมาคมกับเพื่อนจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญของชีวิตที่จะทำให้เรารู้สึกได้ เสียก็ได้

การพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะกัลยาณมิตรนั้น ย่อมก่อให้เกิดความอบอุ่นใจต่อผู้คบหา เป็นที่ต้องการปรารถนา ใครๆ ก็อยากคบหาสมาคมด้วย อยากเข้าไปนั่งใกล้สนทนาวิสาสะ ฟังคำแนะนำตักเตือนเพื่อให้รู้ได้เข้าใจ เมื่อคบหากัลยาณมิตรที่สูงด้วยคุณธรรมแล้วก็จะนำพาตนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป^{๑๒} ดังนั้นกัลยาณมิตร มิได้หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมอย่างถูกต้อง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และผู้เป็นพหูสูต ทรงปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า^{๑๓} ซึ่งถือได้ว่ากัลยาณมิตรนั้นเป็นคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญเป็นที่เคารพ^{๑๔}

^๙ วาริวรรณ บุณนิม, (๒๕๕๑). “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ สำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร”, **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.** (จิตวิทยาการแนะแนว), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), หน้า ๕๔-๕๕

^{๑๐} สุรพงษ์ ชูเดช. **กัลยาณมิตรกับสุขภาพจิตและการปรับตัวของนักศึกษา. พ.ศ. ๓๔(๒๓๑).** (๒๕๔๔, กันยายน-ตุลาคม). หน้า ๑๑

^{๑๑} สุรพงษ์ ชูเดช และวิภาวี เอี่ยมวรเมธา, “ตัวแปรในการทำนายสุขภาพจิตและการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี”, **รายงานการวิจัย สายวิชา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,** (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี พระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖-๕๘.

^{๑๒} สิริมงคลภิกขุ , **คุณธรรมของพระพุทธศาสนา,** (กรุงเทพมหานคร : สารพัฒนาหลักสูตร, ๒๕๓๙), หน้า ๔๙.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ),** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒๓.

^{๑๔} อัง.สตัดก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

ปัจจุบัน ในสังคมไทยได้นำการพัฒนาเยาวชนแนวพุทธมาใช้โดยการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพุทธศาสนา ชุมชน เป็นต้น เป็นผู้ที่มีบทบาทในการขัดเกลาอบรมสั่งสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ทำให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่ง ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาคือทั้งตนเองและสังคม ความเป็นกัลยาณมิตรจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคม การปลูกฝังคุณลักษณะของกัลยาณมิตรให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่แสดงออกในการยอมรับและ/หรือให้คุณค่าผู้อื่นในลักษณะของการให้เกียรติผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพความคิดเห็นผู้อื่น การยกย่อง ชื่นชมในความดีงามของผู้อื่น และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จะต้องมีเทคนิคและกลวิธีหลายอย่างเพื่อให้เยาวชนเกิดความเข้าใจ มองเห็นคุณค่า และพร้อมที่จะปฏิบัติจนเคยชินเป็นนิสัยหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเยาวชน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญและมีความสนใจที่จะหาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรมขึ้น โดยจะอาศัยกรอบคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรในหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังว่าจะ

เกิดประโยชน์ต่อเยาวชนให้สามารถค้นพบและแสดงออกถึงคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร ให้สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม การแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของสังคมไทย อันจะนำประโยชน์ไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา

๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๒.๓ เพื่อเสนอเสนอองค์ความรู้คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม

๓. วิธีการศึกษา

โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ จากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation :

S.D.) โดยมรยละเอียดดังนี้ ๑) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ เยาวชนที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย โดยการเลือกสถานศึกษาแบบเจาะจงโดยแยกเป็น ๓ ระดับ โดยมีกลุ่มประชากรทั้ง ๓ แห่ง รวมทั้งสิ้น ๓,๙๔๒ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เยาวชนที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๕๗ คน

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเยาวชน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงครู และผู้ปกครองจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

การวิจัยครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ดังนี้ ๑) ข้อมูลเชิงคุณภาพ : ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ๒) ข้อมูลเชิงปริมาณ: ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔. สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม” สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรของเยาวชนโดย

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเป็นคนรู้จักพูด หรือพูดจาดี (วัดตา) ($\bar{X} = ๓.๙$) ด้านความเป็นคนน่ารัก หรือเป็นที่รัก (ปิโย) ($\bar{X} = ๓.๙$) ด้านการเป็นคนไม่ชักนำในสิ่งที่ไม่ดี (โน จัฏฐาเน นโรชเย) ($\bar{X} = ๓.๙$) ด้านการเป็นคนอดทนต่อคำว่ากล่าว (วณักขโม) ($\bar{X} = ๓.๘$) ด้านการเป็นคนนำเคารพ (ครุ) ($\bar{X} = ๓.๘$) ด้านการเป็นคนน่ายกย่อง (ภาวนีโย) ($\bar{X} = ๓.๗$) และมีความคิดเห็นอันดับต่ำที่สุดคือ ด้านการเป็นคนกล่าวเรื่องที่ลึกซึ้งได้ (คัมภีร์ัญจะ กะถัง กัตตา) ($\bar{X} = ๓.๗$) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ในปัจจุบันนี้เยาวชนไทย มีความอ่อนน้อมถ่อมตนน้อยลงไปมาก มีความกระด้าง มีความเป็นกัลยาณมิตรที่น้อยลง สนใจแต่เรื่องของตนเอง และอยู่กับเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความอดทน เบื่อง่าย ไม่ชอบฟังการอบรมสั่งสอนจากบุคคล เวลาส่วนใหญ่จะอยู่กับสมาร์ทโฟน ความน่ารักระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ลดลง ไม่มีสัมมาคารวะ ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล อารมณ์รุนแรง เชื่อเพื่อน ไม่เชื่อผู้ปกครอง ไม่คิดถึงอนาคต ไม่เรียนหนังสือ ดิตเกมส์ ดิตพนัน ปัญหาเรื่องการปรับตัว ปัญหาทางเพศ การใช้ยาเสพติด มีโรคซึมเศร้า เป็นต้น

๒) ด้านแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า ควรที่จะให้เยาวชนไทยสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนเรียนในแต่ละวันทำแล้วเยาวชนมีจิตใจเข้มแข็ง อดทน และเชื่อในความดีความเลว การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ถ้าเยาวชนเกิด

ปัญหาต่างๆ สามารถแก้ไขปัญหาย่างรอบคอบ และมีสติทุกขณะจิต เมื่อกลับถึงบ้านควรทำทุกวันนี้ไม่ให้ขาด ให้เยาวชนมีกติกาในการเล่นเกมส์ และสมาร์โฟนต่างๆ อย่าให้เล่นโดยไม่ควบคุมเวลา เมื่อเยาวชนทำสิ่งดีๆ ต้องให้คำชมทันที และชมจากใจจริง ถ้าเยาวชนทำอะไรผิดพลาด ต้องให้โอกาสแก้ตัว แล้วเติมพลังใจให้ตลอดเวลา อย่าคอยจับผิด ถ้าเยาวชนเกิดปัญหาต่างๆ เราต้องรับฟังเพื่อให้ได้มีโอกาสระบายออกมาหลายๆ แล้วรับฟังอย่างตั้งใจ เข้าใจ เข้าถึง อย่างไม่มีเงื่อนไข ให้โอกาสเยาวชนได้แสดงภาวะผู้นำในแต่ละโอกาสบ่อยๆ หลักพุทธธรรมที่สำคัญ หลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ หลักสาราณียธรรม สัมปยุตธรรม วุฒิธรรม และอิทธิบาท มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเยาวชนไทยให้มีคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรตามหลักการเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการในพระพุทธศาสนา

๓. ด้านองค์ความรู้คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม สรุปได้เป็นผลการศึกษาที่เรียกว่า SBMW MODEL FOR GOOD FRIEND QUALITY อันเป็นแนวคิดในการบูรณาการคุณลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ ด้านปิโย (น่ารัก หรือเป็นที่รัก) ด้านครุ (น่าเคารพ) ด้านภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือนายกย่องในฐานะทรงคุณ) ด้านวัตตา (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ) ด้านวจนิกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) ด้านคัมภีรญจะ กะถัง กัตตา (กล่าวเรื่องล้าลึกได้) ด้านโน จัญฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในสิ่งที่ไม่ดี)อันประกอบมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรม และสรุปเป็น

๔ มิติคือ S = Social ปรับตัวเข้ากับสังคมเด่น B = Behavior พฤติกรรมดี M = Mentalจิตใจสงบเย็น W = Wisdom มีปัญญาพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลอยู่เสมอจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณลักษณะเยาวชนให้มีความเป็นกัลยาณมิตรตามแนวพระพุทธศาสนาให้สูงขึ้น

๕.อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม”ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผลไว้ ดังต่อไปนี้

๑) ด้านสภาพคุณลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนาพบว่า ในปัจจุบันนี้เยาวชนไทย มีความอ่อนน้อมถ่อมตนน้อยลงไปมาก มีความกระด้าง มีความเป็นกัลยาณมิตรที่น้อยลง สนใจแต่เรื่องของตนเอง และอยู่กับเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความอดทน เบื่อง่าย ไม่ชอบฟังการอบรมสั่งสอนจากบุคคล เวลาส่วนใหญ่จะอยู่กับสมาร์โฟน ความน่ารักระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ลดลง ไม่มีสัมมาคารวะ ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล อารมณ์รุนแรง เชื่อเพื่อน ไม่เชื่อผู้ปกครอง ไม่คิดถึงอนาคต ไม่เรียนหนังสือ ติดเกมส์ ติดพนัน ปัญหาเรื่องการปรับตัว ปัญหาทางเพศ การใช้ยาเสพติด มีโรคซึมเศร้า เป็นต้น สอดคล้องกับ**ประพันธ์ หลีสิน** ได้วิจัยเรื่องกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน :กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเยาวชนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเริ่มต้นจาก

สถาบันครอบครัวไม่ทำหน้าที่ที่ดีพอเพียง เพื่อให้เยาวชนรับรู้การเปลี่ยนแปลงหลายประการได้แก่ ด้านวัฒนธรรมข้อมูลข่าวสาร จากสื่อต่างๆ เทคโนโลยียุคใหม่ และค่านิยมทางวัตถุจึงเกิดแนวความคิดการยอมรับความทันสมัย และเมื่อสถาบันครอบครัวมีจุดอ่อนในการขัดเกลาทางสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว ครอบครัวจึงขาดระเบียบทางสังคม ตั้งแต่ส่วนย่อย และส่งผลไปยังกระบวนการกลุ่มทางสังคมทำให้เยาวชนเกิดค่านิยมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนในที่สุด

ด้าน แนวทางการพัฒนา
คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรสำหรับ
เยาวชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า ควรใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เพราะหลักการดังกล่าวเป็นหลักการพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ยังสามารถนำหลักธรรมอื่นๆ ได้แก่หลักสังคหวัตถุ ๔ มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเยาวชนไทย สอดคล้องกับ**ตลใจ ดาวรวงศ์ตันเจริญ** ได้วิจัยเรื่องกระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า๑) สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชนและสื่อมวลชนมีลักษณะร่วมของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชน๒) สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม๓) เยาวชนต้นแบบต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเห็นคุณค่าของความดีงาม และการมีบุคคลเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ๔) สถาบันครอบครัว

สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชนและสื่อมวลชน ส่งผลต่อการพัฒนาเพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชนด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก ได้แก่ความขยัน ความประหยัด และความมีน้ำใจและสอดคล้องกับ **ตลฤดี รพีพันธ์** ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ๕ ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพึ่งพาตนเอง การประหยัด ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ได้แก่ การอบรมสั่งสอน และการปฏิบัติเป็นแบบอย่างและสอดคล้องกับ**ภรณ์ภรณ์ ภิรมย์รัตน์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียนต้องใช้หลักสอนเชิงบูรณาการวิชาสาขาต่างๆ อย่างเชื่อมโยง การที่นักศึกษาจะสามารถใช้จริยธรรมได้อย่างถูกต้องในสังคมต่อไปได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจโลกสังคมและชีวิต เพื่อที่จะไม่ทำร้ายผู้อื่นดังนั้นนักศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจในศาสตร์ต่างๆด้วยโดยมีการศึกษาเชิงบูรณาการวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน เมื่อจบการศึกษาออกไปสิ่งที่ศึกษาสอดแทรกไว้ในทุกๆ เนื้อหาวิชาผนวกกับภาคปฏิบัติที่ได้ฝึกทดลองได้ฝึกค้นหากรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างมาเสนอในชั้นเรียน จะทำให้นักศึกษามีความคุ้นเคยและสามารถนำเอา

ความรู้หลักการทฤษฎีทั้งหลายไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและชีวิตการทำงานได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา นักศึกษาให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

ด้านองค์ความรู้คุณลักษณะการ เป็นกัลยาณมิตรสำหรับเยาวชนตามหลักพุทธ ธรรม สรุปลได้เป็นผลการศึกษาที่เรียกว่า องค์ ความรู้คุณลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร สำหรับเยาวชนตามหลักพุทธธรรม สรุปลได้ เป็นผลการศึกษาที่เรียกว่า SBMW MODEL FOR GOOD FRIEND QUALITY อันเป็น แนวคิดในการบูรณาการคุณลักษณะของความ เป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ ด้านปิโย (น่ารัก หรือเป็นที่รัก) ด้านครุ (น่ารักพร) ด้านภาวนีโย (น่ารักเจริญใจ หรือน่ายกย่องใน ฐานทรงคุณ) ด้านวัตตตา (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ) ด้านวจนักขโม (อดทนต่อ ถ้อยคำ) ด้านคัมภีร์ัญจะ กะถัง กัตตา (กล่าว เรื่องกล้าลึกได้) ด้านโน จัญฐาเน นีโยชเย (ไม่ชัก นำในสิ่งที่ไม่ดี)อันประกอบ มาบูรณาการกับ หลักพุทธธรรม และสรุปลเป็น ๔ มิติคือ S = Social ปรับตัวเข้ากับสังคมเด่น B = Behavior พฤติกรรมดี M = Mentalจิตใจ สงบเย็น W = Wisdom มีปัญญาพิจารณา ความเป็นเหตุเป็นผลอยู่เสมอ ซึ่งผลการศึกษา สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้วิจัย เรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและค่านิยมที่ เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของ ผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า วิธีปลูกฝังค่านิยมแก่ นักเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และ ความสุขของผู้เรียน ประกอบด้วย การจัด

กิจกรรมโครงการ การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม การยกย่องผู้มีความประพฤติดีและ เก่งเรียน การอบรมบ่มนิสัย การนิมนต์พระมา เทศน์ การพัฒนาจิตใจที่วัดและการเข้าค่าย พุทธบุตร และสอดคล้องกับ**รัตนากร วงศ์ศรี ได้ศึกษาเรื่อง**”การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนนักศึกษาโรงเรียนลำปางพณิชการ และเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง “ พบว่า การ ปลูกฝังและหล่อหลอมเพื่อให้นักเรียนหรือ นักศึกษามีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วนและ เหมาะสม ตามความมุ่งหมายของการศึกษาใน แผนการศึกษาแห่งชาติ ต้องดำเนินการให้ ครบถ้วนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน แหล่งที่จะหล่อหลอมจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาโดยรวมในเรื่อง การจัดการ สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารจัดการและการให้บริการใน สถานศึกษา มีสื่อและเครื่องมือที่ช่วยในการ สืบค้นข้อมูลที่หลากหลาย เช่น วิทยทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพนิ่งและสอดคล้องกับ **จิรเดช สมितिพรพรรณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง** “พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของ นักศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ” ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมพฤติกรรมเชิง คุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาปฏิบัติ เป็นประจำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรม ของนักศึกษาทุกด้านปฏิบัติเป็นประจำ มีดังนี้ ๑) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ๒) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ๓) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย เคารพผู้ใหญ่ ๔) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน ๕) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ มีน้ำใจและแบ่งปัน ๖) มีความเข้มแข็งทั้งกายและใจ ไม่ยอมแพ้ต่อ

อำนาจฝ่ายต่ำ ๗) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ๘) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ๙) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตน ๑๐) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย ๑๑) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๑๒) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียน การเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษากับข้อมูลทั่วไปของนักศึกษา พบว่าภาพรวมพฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาในทุกๆ ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ ๐.๐๕ สรุปแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต พบว่า การกำหนดเป็นนโยบายของมหาวิทยาลัย เพื่อให้คณะและหลักสูตรต่างๆ ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมฯ ของนักศึกษาให้เป็นแนวทางเดียวกัน การให้การสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดโครงการ/กิจกรรมใช้หลัก PDCA เป็นการประเมินผลที่ได้รับและเพื่อปรับปรุงให้ผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมเกิดขึ้นกับนักศึกษาโดยตรง

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระราชันนทมนี . **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.
- พระสิริมังคลาจารย์. **มงคลตถทีปนิยา ปฐโม ภาโค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พูนทรัพย์ ชุนชิต. “ศึกษาหลักจริยธรรมด้านกตัญญูกตเวทีของบุตรและธิดาจะต้องปฏิบัติต่อมารดาบิดา ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิต บางแคปานขำ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- มนัสภรณ์ วิฑูรเมธา. “การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาล”. **วารสารครุศาสตร์** . (กรกฎาคม-ตุลาคม. ๒๕๔๓.)

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รุ่งฤดี เมธีอํารง. “ทัศนคติต่ออบายมุข ๖ ของนักเรียนวัยรุ่น ในกรุงเทพมหานคร”. **ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม. จิตวิทยาพัฒนาการ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖.

วารีวิวรรณ บุณนิม. “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ,๒๕๔๑.

สำนักส่งเสริมและประสานงานสถาบันอุดมศึกษา. “**การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม**”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา,๒๕๔๙.

สิริมงคลภิกขุ . **คุณธรรมของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สารพัฒนาหลักสูตร. ๒๕๓๙
สุรพงษ์ ชูเดช. **กัลยาณมิตรกับสุขภาพจิตและการปรับตัวของนักศึกษา**. พ.ศ.ศ. ๓๔(๒๓๑). (๒๕๔๔. กันยายน-ตุลาคม).

สุรพงษ์ ชูเดช และวิภาวี เอี่ยมวรเมธา. “ตัวแปรในการทำนายสุขภาพจิตและการปรับตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี”. **รายงานการวิจัย สายวิชา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี พระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๔๔

